

DATE NOI PRIVIND CULTURA GRAVETIANULUI ORIENTAL DIN MOLDOVA, REZULTATE DIN CERCETĂRILE DE LA CRASNALEUCA, JUD. BOTOȘANI

M. BRUDIU

Începuturile cercetărilor paleolitice, atât prin săpături cât și cu caracter periegetic, întreprinse în zona Prutului mijlociu aparțin lui Nicolai N. Moroșan, care, cu mai bine de o jumătate de secol în urmă, în 1919 și în 1925 descoperea stațiunea de la Ripiceni-Izvor și respectiv, de la Stînca Ripiceni, pe care le-a cercetat prin săpătură în anii următori¹.

Nicolai N. Moroșan a continuat în anii următori investigațiile asupra acestei epoci în valea Prutului mijlociu fie prin săpături, fie prin cercetări periegetice². În felul acesta pasionatul și competentul pionier al cercetărilor paleolitice din această zonă a urmărit să aprofundeze atât evoluția locuirii umane pe coordonata cronologică, precum și extensiunea, eventual densitatea acestei locuiri³. Dacă în săpăturile de la Stînca Ripiceni și Ripiceni-Izvor, N. N. Moroșan a obținut rezultate importante, mai ales despre etapa paleoliticului superior, în schimb, punctele descoperite prin cercetările periegetice n-au fost cercetate, decât una singură, mai tirziu.

După al doilea război mondial prof. N. N. Zaharia de la Iași a făcut numeroase descoperiri paleolitice în Cîmpia Moldovei și în Valea Prutului⁴. În această din urmă zonă a verificat și unele din descoperirile lui N. N. Moroșan.

Cercetările sistematice din bazinul mijlociu al Prutului sînt reluate după cel de al doilea război mondial, în 1957, de către C. S. Nicolăescu Ploșor și N. Zaharia, care face săpături la Mitoc⁵, iar din 1961 C. S.

1 N. N. Moroșan, *Le pléistocène et le paléolithique de la Roumanie de nord-est*, în Anuarul Ins. geografic Român, XIX, Buc., 1938, pp. 6, 33; N. N. Moroșan, *Contribuții la cunoașterea paleoliticului din Moldova de nord (malurile Prutului)*, în Acad. Rom. Memoriile secț. științifice, seria III, t. IV, mem. 7, Buc. 1927, p. 343.

2 *Idem*, p. 354-360.

3 *Ibidem*.

4 N. Zaharia, *Descoperiri paleolitice în Moldova, efectuate între anii 1952—1957*, în Arheologia Moldovei, I, p. 11-42.

5 C. S. Nicolăescu-Ploșor, N. Zaharia, *Raport preliminar asupra cercetărilor paleolitice din 1956 (IV, Mitoc)*, în Materiale, V, pp. 34-36, *Idem*, *Cercetările de la Mitoc*, în Materiale VI; p. 12-14.

Nicolăescu Ploșor și Al. Păunescu⁶ reiau cercetările în stațiunea de la Ripiceni-Izvor descoperită și cercetată anterior de N. N. Moroșan. La Mitoc săpăturile sînt continuate de Maria Bitiri⁷.

O etapă importantă în cercetarea paleoliticului din zona Prutului a început odată cu lucrările șantierului hidroenergetic de la Stînca Ștefănești, cînd s-au intensificat cercetările de salvare a vestigiilor arheologice din zona viitorului lac de acumulare.

Din bogatul bilanț al cercetărilor paleolitice de peste o jumătate de secol, la care ne-am referit pînă acum, cultura gravetianului oriental se desprinde cu o bogată zestre de vestigii.

O parte din rezultatele mai vechi aparținînd cercetărilor lui N. N. Moroșan au fost integrate ulterior, după al doilea război mondial, tot culturii gravetianului oriental, potrivit unei interpretări adecvate și impuse de amploarea cercetărilor paleolitice dintr-o altă zonă a Moldovei și anume de la Ceahlău⁸. Ulterior, cu ocazia reluării săpăturilor de la Ripiceni-Izvor au fost identificate acolo patru nivele de locuire aparținînd gravetianului oriental.

În decursul cercetărilor arheologice cu caracter de salvare întreprinse în ultimul timp în zona lacului de acumulare a hidrocentralei de la Ștefănești, de către Institutul de istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, din Iași care în cadrul colaborării cu Muzeul județean de istorie Galați, mi-a încredințat în anul 1974 cercetarea unui sector al văii Prutului, am ales sectorul de pe teritoriul localității Crasnaleuca (com. Coțușca), deoarece, anterior, aici nu se făcuse nici un fel de cercetare sistematică, iar ceea ce se descoperise pînă atunci avea un caracter cu totul fortuit⁹. Cercetările de la Crasnaleuca s-au desfășurat în două campanii: în 1974, cînd au fost cercetate mai multe puncte din zona Staniștea și în 1977, cînd au fost continuate cercetările în zona Staniștea, dar a fost începută cercetarea prin săpătură într-o nouă așezare situată într-o altă zonă a comunei pe valea lui Carpăn, punctul Gîrla mare.

Referindu-ne la cercetările din zona Staniștea, unde săpăturile au avut o mare amploare, acestea au avut drept rezultat descoperirea unei importante stațiuni în faleza din stînga Pîriului Staniștei (Pîriul lui Mihai) și a altor două așezări la punctele Staniștei și Malul Roșu.

Faleza Pîriului Staniștea, reprezintă din punct de vedere geomorfologic un depozit adăpostit de loess format pe stînga Pîriului Staniștei, a cărui curs are o direcție subsecventă. Depozitul de loess are grosimi diferite, mai mari spre confluența pîriului cu Prutul și mai subțiri în amonte. Faleza are unele deschideri naturale spre sud, dar în cea mai mare parte reprezintă un versant înțelenit.

6 Al. Păunescu. *Sur la succession des habitats paléolithiques et postpaléolithiques de Ripiceni-Izvor*, în *Dacia*, N.S., IX, pp. 5-31.

7 M. Bitiri, *Cu privire la începuturile paleoliticului superior în România*, în SCIV, XVI, 1965, 1, pp. 8-10.

8 C. S. Nicolăescu-Ploșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșan, M. Bitiri și Al. Bolomey-Paul, *Șantierul arheologic Bicaz, Cercetările paleolitice*, în *Materiale*, VII, p. 38.

9 M. Bitiri, *Noi descoperiri paleolitice în nordul Moldovei*, în SCIV, XII, 1961, 2, pp. 335-336, pl. 2/1-10.

De-a lungul acestei faleze am făcut mai multe secțiuni pentru a verifica nivelurile de locuire paleolitică, intensitatea lor și, mai ales, stratigrafia orizontală. În 1974 au fost făcute trei secțiuni în sectoarele deschise ale falezei, iar în 1977 am făcut o a patra secțiune, în versantul întelenit. O secțiune mai amplă (începută în 1974 care a fost continuată în 1977 a fost pe latura mai retrasă a falezei, la punctul „Lutărie“.

În cadrul săpăturilor de la faleza Piriului Staniștei, secțiunea a II-a, a fost atestată pentru prima dată, prelucrarea osului în cultura gravetianului oriental din Moldova, în cadrul unei locuiri umane. Este vorba de descoperirea a două piese reprezentînd un vîrf de lance cu dimensiunile 15 cm x 1,5 cm x 1 cm. Vîrful este oval în secțiune, avînd două caneluri dispuse cîte una pe fiecare față (fig. 1/1). Piesa are baza frîntă. Descoperirea vîrfului de lance din os în cadrul locuinței atelier în care existau deșeuri din debitajul nucleelor și resturi de vatră și oase sfărîmate, reprezintă un context care ne determină să considerăm piesa ca fiind recuperată în urma unei acțiuni, în care avusese loc ruperea ei la bază, poate chiar din corpul unui animal vînat.¹⁰

În legătură cu răspîndirea acestui tip de lance în aria gravetianului oriental, trebuie să mai amintim descoperiri similare la Mezin și Rașcov VII¹².

Din punct de vedere cronologic piesa în discuție a fost datată în zona Nistrului într-o perioadă cuprinsă între 15000—11600 ani¹³.

Datorită faptului că în complexul arheologic în care a apărut vîrfurile de lance nu s-a găsit și cărbune suficient pentru analiza C14, considerăm oportun a-l încadra în aceeași etapă cronologică stabilită pentru cele din zona Nistrului.

În același complex arheologic a mai fost descoperit un metatarsian de *Equus caballus* Linn. lung de 27 cm care a fost perforat în apropiere de baza crestei mediane a articulației distale (fig. 1/2). Perforarea s-a făcut pe ambele laturi. Piesa a fost descoperită în poziție verticală, cu extremitatea distală în jos¹⁴. Un metatarsian perforat similar nu se mai cunoaște în aria gravetianului oriental. În schimb se cunosc numeroase alte oase și coarne perforate ca cele de la Stînca Ripiceni¹⁵ și Molodova V¹⁶, nivelul VII, ca să ne referim numai la cele apropiate de noi.

10 În secțiunea mai restrînsă cu caracter de sondaj din 1974 la punctul Lutăria au fost găsite șase nivele de locuire, în nivelul al treilea s-a găsit o vatră cu mult cărbune care a dat nivelul respectiv. (B/ln. 1443, 19460±220 BP), cf. M. Brudiu, Cercetări paleolitice la Crasnaleuca, (jud. Botoșani) mss. la redacția Arheologia Moldovei IX.

11 M. Brudiu, *Descoperiri paleolitice la Crasnaleuca (jud. Botoșani)*, mss. la Arheologia Moldovei IX.

12 G. V. Grigorieva, *Kostjanye naconečniko iz pozdnepaleoliticeskoi stojanki Roskov 7*, în *Kratkje soobscenje*, 137, 1973, p. 70-73.

13 A. P. Černyš, *Paleolit i mezolit Pridnestrovja*, Moscova, 1973, tab. 21.

14 M. Brudiu, *Descoperiri paleolitice la Crasnaleuca*, (mss),

15 N. N. Moroșan, *La station aurignacienne en Moldavie*, în *Dacia*, V-VI, 1935—1936.

16 A. P. Černyš, *Paleolita ctovanka Moldave V*, Kiev, 1961, p. 61-70, fig. 20-24.

Cercetările de la Faleză Piriului Staniștei punctul „Lutărie“ au pus în evidență opt nivele de locuire aparținând culturii gravetianului orientat¹⁷. Nivelul 1, cel mai recent, este situat la partea superioară a depo-

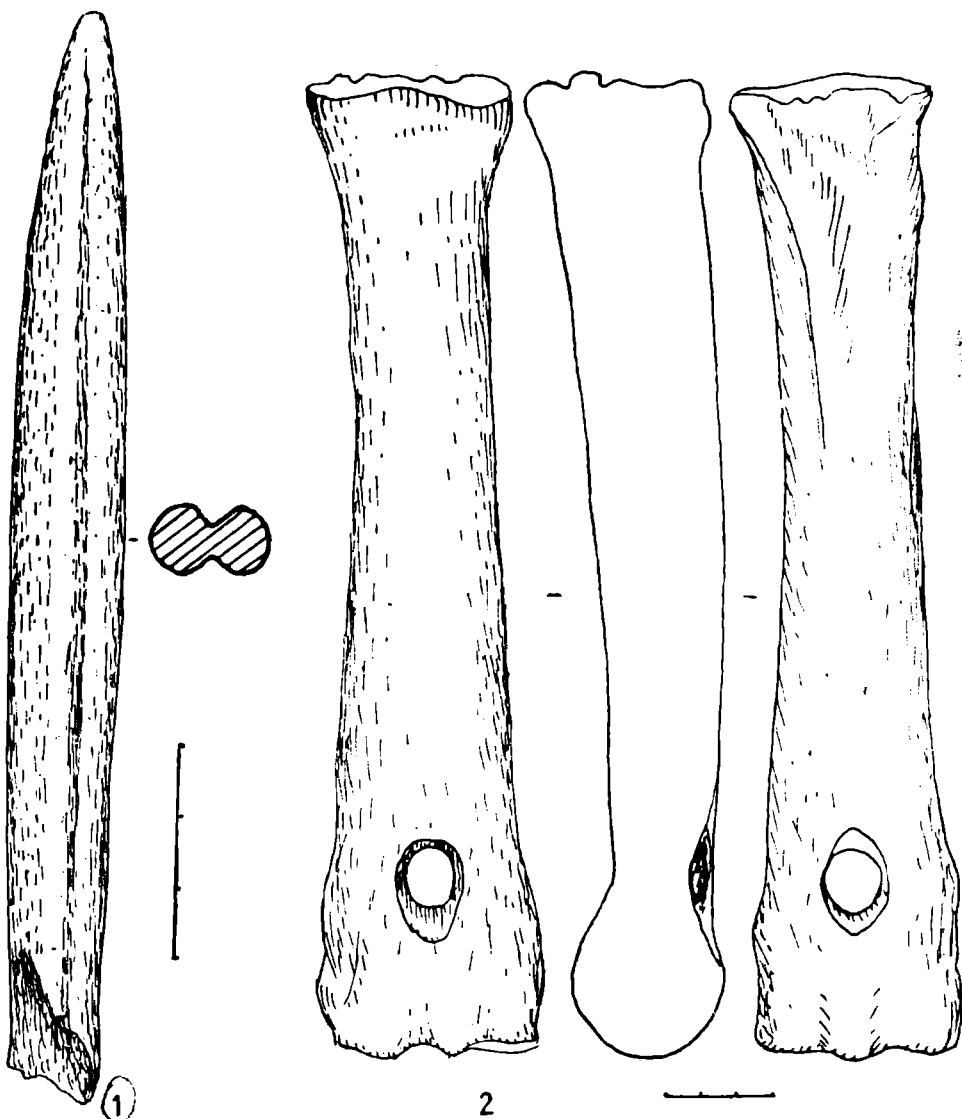

Fig. 1. Crasnaleuca, faleză Piriului Staniștei, secțiunea a II-a : 1) Vîrf de lance din os ; 2) Metatarsian perforat.

17 M. Brudiu, *Rezultatul cercetărilor paleolitice de la Crasnaleuca, județul Botoșani*, comunicare susținută la a XII-a sesiune de rapoarte de săpături, București, 1978.

zitului de loess adăpostit și a fost atribuit gravetianului final (pl. I).

După o depunere de loess groasă de 3 m urmează, la adâncimea de 5,10 m — 5,30 m al II-lea nivel paleolitic atestat de un atelier, așchii răspândite în mod dispersat și fragmente de cărbuni.

Al III-lea nivel de locuire a fost întâlnit la adâncimea de 5,70 m — 5,90 m și este documentat prin material litic și oase.

Nivelul al IV-lea este situat la adâncimea de 6,60 — 6,75 m. Acest nivel este mai bogat decât cele anterioare, astfel că ne-a dat posibilitatea în 1974 să obținem dintr-o vatră, o cantitate de cărbune, a cărui analiză a datat complexul la 19460 ± 200 ani B. P. Menționăm că analiza C₁₄ a fost făcută de Laboratorul Institutului de pre și protoistorie din Berlin.

Al V-lea nivel de locuire a fost întâlnit la 7 m — 7,15 m. În cadrul acestui nivel au apărut unelte și un bogat atelier.

Nivelul al VI-lea a fost întâlnit la 7,40 m fiind reprezentat de un atelier și o vatră din care au fost luate probe pentru C₁₄.

Nivelul al VII-lea a fost descoperit la adâncimea de 8,40 m — 8,60 m și este reprezentat de un bogat atelier și resturi faunistice.

Săpătura a continuat pînă la adâncimea de 10,50 m, fără a avea posibilitatea să ajungem la baza depozitului de loess.

Este ușor de reținut faptul că această secțiune de la punctul „Lutăria“ a oferit cea mai bogată stratigrafie arheologică pentru cultura gravetianului oriental din Moldova, și am putea spune că și din cadrul gravetianului oriental.

Cea mai bogată stratigrafie arheologică pentru această cultură ne-a oferit-o pînă nu de mult stațiunea de la Ripiceni Izvor, unde au fost descoperite patru nivele de locuire¹⁸.

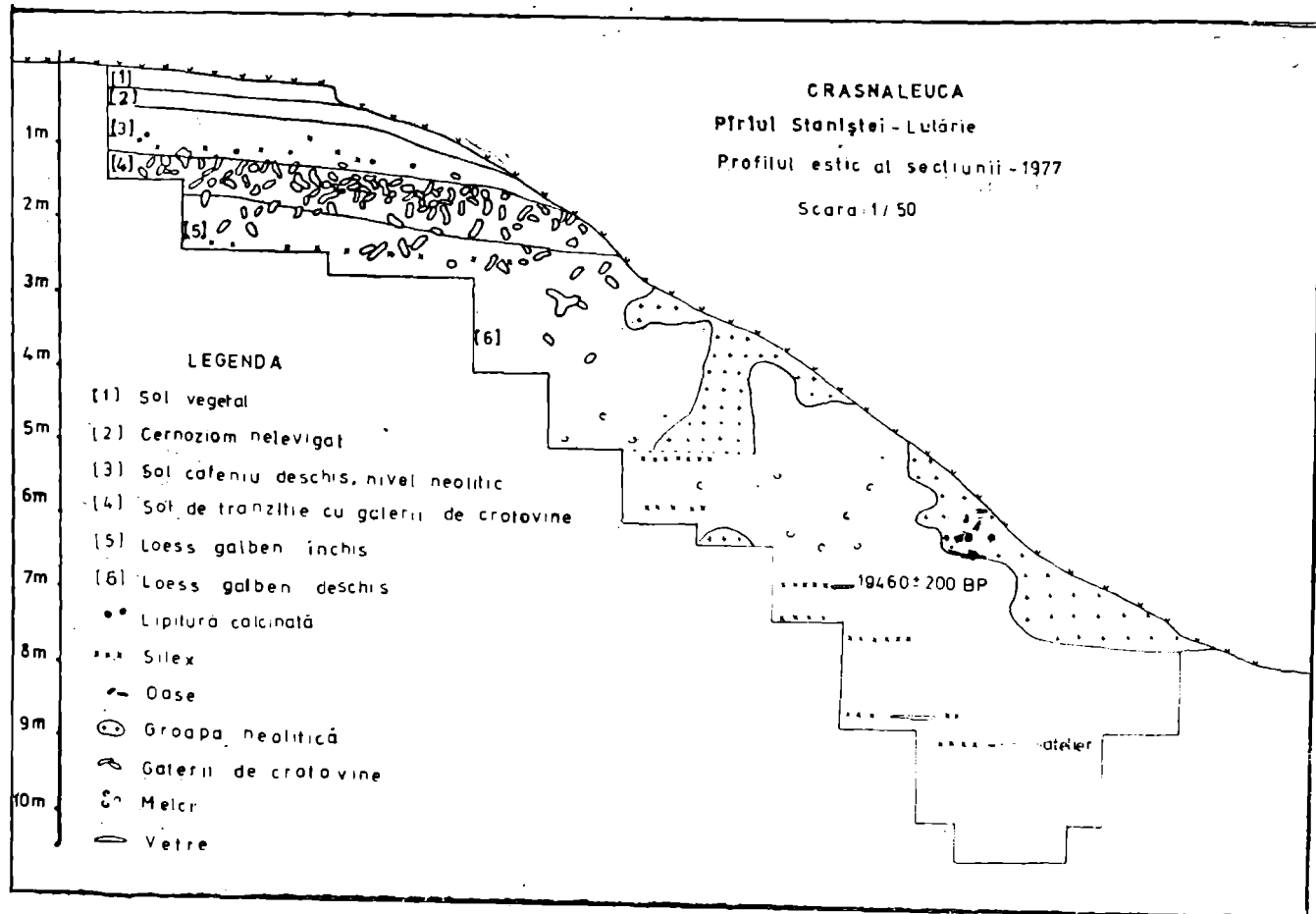
Pînă în prezent se mai cunoaște o situație stratigrafică similară doar în zona Nistrului mijlociu la Molodova V, unde au fost descoperite opt nivele de cultură gravetiană, deși autorul consideră pe ultimele două ca aparținînd perioadei epipaleolitice (mezolitice)¹⁹. Dacă în viitor cele două nivele în discuție vor fi atribuite în unanimitate de către cercetători perioadei epipaleolitice, atunci, stațiunea de la Pîriul Staniștei, punctul „Lutăria“ de la Crasnaleuca va rămîne stațiunea cu stratigrafia arheologică cea mai bogată din toată oicumena culturii gravetianului oriental.

Cercetările din campania anului 1977 ne-a dat posibilitatea să obținem o documentație amplă și complexă, care urmează să fie prelucrată și analizată și care ne va oferi și alte date pentru înțelegerea mai completă a vieții celor care au locuit în zona Prutului mijlociu. Astfel, au fost recoltate aproape 100 de probe pentru analiza polinologică în vederea stabilirii ambianței climatice, apoi, s-a mai recuperat pentru analiza nivelului VI și în sfîrșit s-a obținut o cantitate importantă de material faunistic, care va ilustra cu date noi economia comunităților umane din perioada tîrzie a pleistocenului.

În afară de cercetările din faleza Pîriului Staniștei, am mai întreprins cercetări în alte trei puncte, și anume, pe terasa Staniștei și la

18 Al. Păunescu, *op. cit.*, p. 25-50.

19 A. P. Cernyň, *Paleolit i mezolit*, fig. 21.

Pl. I

Pl. I. Crasnaleuca. Pîrlul Stanîștei — Lutărie — profilul secțiunii de est — 1977.

Malul Roșu²⁰, unde s-au descoperit locuiri aparținând fazei finale a culturii gravetianului oriental. În cursul campaniei din 1977 a fost descoperită și cercetată printr-o secțiune o nouă stațiune la punctul „Gîrla Mare”, unde s-au descoperit trei nivele de locuire aparținând gravetianului oriental. Fiecare nivel este atestat prin vetre din care au fost luate probe pentru datare.

În concluzie, cercetările de la Crasnaleuca au pus în evidență o intensă locuire atât în spațiul acestei microzone din bazinul Prutului mijlociu, cât și o îndelungată locuire în timp, atestată la punctul „Lutăria” de la Faleza Piriului Staniștei, unde s-a obținut și o datare cu C₁₄ de 19460 de ani față de prezent. Față de aceste rezultate se impune continuarea săpăturilor de salvare care justifică, după cum am arătat eforturile depuse pînă acum.

NOUVELLES DONNÉES SUR LA CULTURE DU GRAVETTIEN
ORIENTAL DE MOLDAVIE, FOURNIES PAR LES RECHERCHES
DE CRASNALEUCA (DÉP. DE BOTOȘANI)

R é s u m é

Les recherches paléolithiques pratiquées à Crasnaleuca (dép. de Botoșani) ont identifié deux stations archéologiques situées sur le territoire de cette localité, aux lieux-dits „Berge du cours d'eau Staniștea” et „Gîrla Mare”, ainsi que deux établissements appartenant à la phase finale de la culture du gravettien oriental.

Le long de la berge de la Staniștea, dans certaines zones, on a trouvé par un, deux ou trois niveaux d'habitat ; dans une autre, située au lieu-dit „Lutăria”, on a découvert huit niveaux d'habitat entre 1,9 et 8,8 m de profondeur. A ce point de vue, ce site peut être considéré comme l'un des plus riches du gravettien oriental, puisqu'il comprend le plus grand nombre de niveaux archéologiques, caractérisés par des outils, des ateliers, des foyers et d'abondants restes fauniques. Le niveau IV de „Lutăria” a été de 19460 ± 200 B. P.

A un autre point de la berge de la Staniștea (section II) on a mis au jour les premiers témoignages de l'industrie de l'os dans un établissement ouvert appartenant au gravettien oriental de Moldavie.

Au lieu-dit „Gîrla Mare”, une section de dimensions réduites a révélé l'existence de trois niveaux d'habitant comprenant de nombreux âtres, dans de la cendre et des débris osseux.

Les analyses palynologiques et au C₁₄, ainsi que l'étude des restes fauniques, fourniront sans aucun doute des données supplémentaires sur les communautés du gravettien oriental dans la zone du Moyen-Prut.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Crasnaleuca, la falaise de Pîriul Staniștei, section II ème ; 1) Pointe de sagais en os ; 2) Métatarsien perforé.

Pl. I. Crasnaleuca, la falaise de Pîriul Staniștei — Lutăria : le profil de la section du est — 1977.